

KERTINĚ PARAŠTĚ

Kūdikielio dvasia

Šį rytą pabudęs vos neišskridau pro langą į žydrejančią skliautą. Argi tai žiema? – pagalvojau. Prasideda saulėta graži diena. Miestas džiūgaus nuo žmonių važinimo, ieškojimo, skubėjimo, dovanoų vaikojimo, pirkimo, žiolinejimo...

Atidžiau įsižiūrėjęs į lange įreminimą skliauto keturkampį, pamaciau blyškų mėnuli, dar likusį po dingusios nakties. Atrodė lyg saga ant melsvų marškinių. Toks švelniai blyškus ir toks ypatingas ten žydėjo laisvėje. Šviesai didėjant saga pamažėl išdilo. Bet jos atšvaitas tebeliko atminty: juk po tiekos metų šioje buveinėje pro šiaurinį langą mėnuo man pasirodė pirmą kartą. Ryte! Reiškia, bus ypatingos Kalėdos.

Jeigu kas paklaustų, kuo būtent bus ypatingos siemieties Kalėdos, negalėtiau atsakyti. Turime gi išmintingą dvasininką. Kunigai visada mums tauriai išaiškina Kalėdų prasmę. Tegaliu tik kukliai pridurti: Kalėdos kiekvienaisiais metais būna skirtingos, nors tradicija yra ta pati. Žmonės iš prigitmies mėgsta kartoti tai, kas kiekvienaisiais metais, kad ir skirtingai, pasikartoja. Ar ne keista? Taip jau sutvarkyta mūsų gamta. Šiame skirtingame pasikartojime, drįstu tarti, glūdi dieviškumo principas — atseit yra tam tikra tvarka. O tvarkingas gali būti tik Protas, nustatantis ne tik planetos Žemės raidą, bet ir begalinių žvaigždžių visumos dėsnius.

Manau, žmonijai begalybės sąvoka nėra tiek suprantama, kiek regimo pasaulio sąvoka. Begalybė mus apstulbina baisiu nežinojimu. Linksmiau šnekanč – nei šis, nei tas paslaptimi. Kas kita tam tikru laiku tam tikroje dangaus vietoje regimų tolimų žvaigždžių buvimas. Tai lyg įrodytas, kad mes esame pritingoje sąrangoje, nepaisant dažnų mūsų aplinkoje pasitaikančių „chaotiškų“ negandų. Jų repertuaras yra įvairus. Protaujanti žmonija iš dalies nutuokia jų priežastis. Bet apvaldyti – deja! Gamta nepaiso, ar mums patinka vienokia ar kitokia jos apraiška. Tik nemanykime, kad gamta yra akla. Žmonės, kaip gamtos sąsąrėliniai, vis dėlto turi akis. O kam gi duotos akys? Kad matytume. O kam duotas protas? Kad mąstydami rastume būdus išvengti to, kas mus skaudina, skurdina...

Kad mes ieškome danguje taiką
skelbiančios žvaigždės, yra ne tik

jausmų, bet ir žmogiško proto išdava. Kūdikelio atėjimo tradicija nėra tik gražių metinių apeigų kartojimas, ne vien komercinis išsišėgėjimas, ne vien šeimos sušibūrimo šventė su valgių ir dovanų gausa. Kūdikėlio gimime dalyvauja ir didysis Logos. Kitu žodžiu tariant, Protas, susijęs su nustatytos būtinybės eiga. Su tam tikru tikslu. Siekiu. Idėja. Su linkme... Visada yra linkmė. Žmonijos atveju, gyvybės testinimo, išsilaikymo, skausmo slopinimo linkmė. Kelias į džiugesį, į sveikatą, į taiką. Į pusiausvyrą. Į gaivalingų, drauge ir pavojingų, kenksmingų gedulių pažabojimą. Nieko nepadarysi, tokia yra visuotinio proto kryptis. Dieviškoji raida. Tinkamai suprasta, ji gali būti mums labai ir labai naudinga. Ta prasme ir iškyla Kalėdų kelrodes žvaigždės reikšmė. Vienintelės žvaigždžių gausybėje. Tarsi jį būtų svarbiausioji Tiesa.

Nesugebu mastyti per amžius brandintos Etikos sąvokomis. Čia mano reikiamos mintys yra perdėm tiesmukos. Bet pasikliaunant blaiviu protu, kai dar sugebi matematiškai suvesti savo mėnesinę samatą, kai be vargo surandi miesto plane ieškoma gatvelė ir ten nuvažiuoji, manau, turi šio-kią tokią teisę į paprastą logiką. Taip pat turi teisę į pagrindinių moralės nuostatų suvokimą. Esi civilizacijos narė-narys. Tau nėra svetimi žmonijos supoliai. Ir jeigu Kūdikėlio gimimą priimi kaip tavosios dvasinės tradicijos tęstinumo Simbolį, tai tavo protavimo duotybė turi ir gerumo kryptį. Jos perspektyvoje atsiveria daug kilnių galimybių. Žvaigždės idėjos apšviestas protavimas taps tikslėsnis, humaniškesnis. Naudingas ir augalui, ir gyvuliui, ir žmogui.

Šio rašinio antraštę pasiskolinau iš Aido Marteno eilėraščių „kūdikėlio dvasiai“ rinkinyje *Dulkės*. Čia eilijuojama apie tą užtekėjusią žvaigždę, vedančią „per smėlynus šventus“ į patį paprasčiausią būvį. Su dovanojimu atvykę karaliai stebisi: *kas gi čia per tvartelės / nei kapai uolose / ar čia gimė vaikelis / ta žvaigždė danguje*. Eilėraščių raktas glūdi pradžioje ir pabaigoje: kartojamoju nuostabioji mintis *niekad nieko neprašo / kūdikėlio dvasiai*. Pridursiu: tik trapiam kūniui reikalinga globa.

Pranas Visvydas

Paskutinis skrydis į namus

Kunigo Valdemaro Cukuro gyvenimas ir mirtis

SESUO ONUTÈ MIKAILAITÈ

Prieš beveik dešimtį metų Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavime kun. dr. Valdemaras Cukuras skaitė paskaitą apie pasakojimo vaidmenį teologijoje (*LKMA Suvažiavimo Darbai*, 1987, „Pasakojimo rolė teologijoje“). Cituoju jo anuomet tartus žodžius:

„Visi mes mėgstame pasakas, nuotykių apsakojimus, legendas, sakmes. Jos įgudusio pasakoriaus lūpose įgyja naują gyvenimą, pažadina vienoki ar kitoki atgarsį klausytojuose, nes jos neišvengiamai paliečia tas stygas, kurios mūsų pačių patyrimuose rezonuoja. Iš tikinčiojo žmogaus taško žvelgdami ir panaudodami mistikams artimą pavązdį, galetume sakyti, kad visas mūsų gyvenimas, asmeninis ir visuomeninis, giliausia prasme yra pasaka, kurią gerasis Dievas seka mus kurdamas ir leidamas mums žiedu atsiskleisti jo sukurtajame pasaulyje.”

pati įdomiausia, nuostabiausia pasaka tai kiekvieno žmogaus gyvenimo pasaka. Kol gyvename, triūsiamė, trinamės kartu šiame pasaulyje, tik retkarčiais įsijūstame vienas kitam atsiverti ir pasidalinti savo gyvenimo pasaka. Ir tokie momentai tampa stebuklingi artimo, šilto, tikro bendravimo momentai. Bet dažniausiai, net artimai gyvendami šalia vienas kito, vieni kitų nepažįstame. Būdami „molinišindai“, pasak šv. Pauliaus, esame miškojo gyvenimo eigoje tokie ir pasirodome vieni kitiems, tuos induose slypinciu turtu nežvelgdami. Išorės moliai sutrukus sutrupejus, išstryksta šviesa. Artimą žmogų laidodami, kartais praregime, nušvintame nuostaba, bent šiek tiek suvokdami jau pasibaigusio gyvenimo tikrąją pasaką.

Gyvenimo pasakos pabaiga

Paminėti mėnesį nuo a.a. kun. Cukuro mirties, susirinkome Šv. Mišioms mūsų vienuolyno koplytėlėje Putname, kur kun. Valdemaras per pastaruosius tryliką metų kasdien aukojo Kristaus auką. Buvome apie 200 asmenų, į kuriuos mūsų diecezijos vysku-

* Prisiminimo žodžiai, tarti a.a. kun. Valdemaro Cukuro mokinės, sesers Onutės Mikailaitės Dainavoje, Ateitininkų studijų dienoje, 1996 m. rugsėjo 1 d.

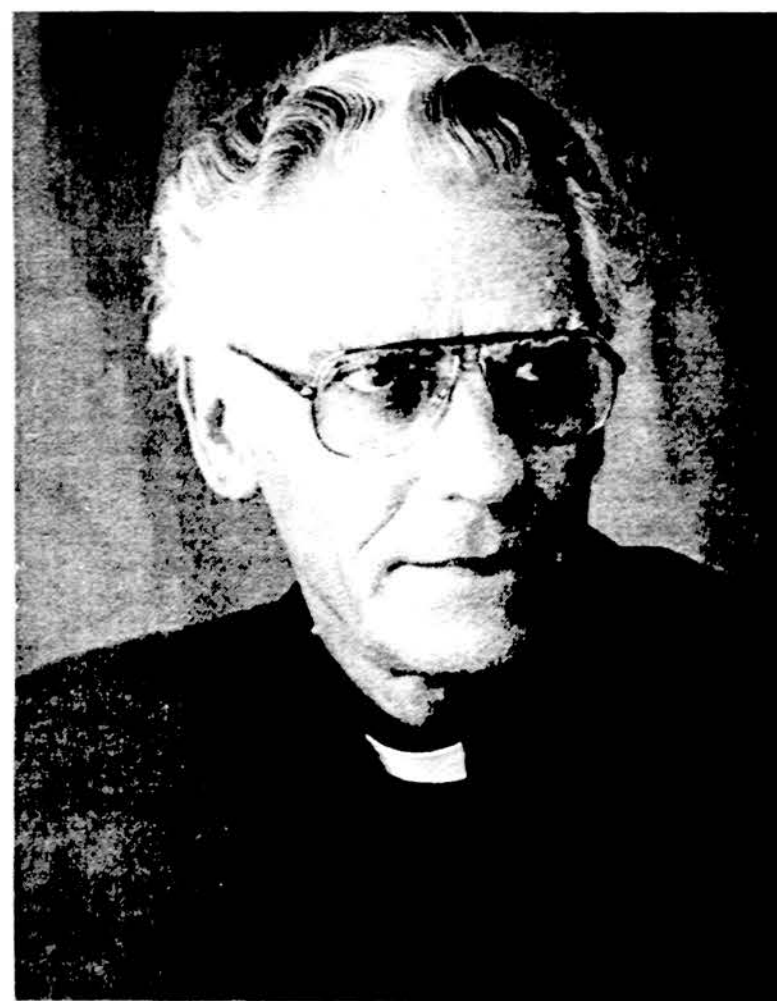
pas prabilo tokiais žodžiais: „Susirinkome švęsti kun. Valdemaro gyvenimą, ir ne tik jo gyvenimą, bet drauge ir amžinąjį gyvenimą, į kuriį jis jau įžengė“.

Mėgstame pasakas, kurios gerai baigiasi. Nors dabar tai literatūroje nemadinga, bet išlikusi mūsų vaikiška sąmonė vis viena troškta, kad pasakos pabaiga būtų graži. Kun. Cukuro gyvenimo pasaka baigėsi itin gražiai, nors ir netikėtai. Paskutinis jo dienosio įrašas prieš išvykstant su ekskursija į Lietuvą šių metų liepos pradžioje buvo liepos 19 diena: „Grįžtu namo“. Liepos 17 dieną mirė Vilniuje. Paskutiniuoju savo skrydžiu apsukęs didžiulį, visą gyvenimą (81-erius metus) apimantį ratą jis sugrįžo į prieš 52 metus paliktą Tėvynę, į pačią jos sostinę, kur paaugokys paskutines Šv. Mišias Vilniaus Katedroje, po keturių valandų mirė vienoje Vilniaus ligoninėje sakydamas: „Leiskite man dabar truputį pailsėti.“

Kaune likusios jo sesers Liucijos žodžiais, štai jo gyvenimo pasakos pabaiga: „Kun. Valdemaras palaidotas labai gražioje vietoje, Antakalnio kapinėse. Beveik patįje viršūnėje aukščiausios kalvos; reikia lipti vingių vingiais daugybę laiptelių. Labai lengva bus rasti jo kapą. (Tai man priminė tuos 76 laiptus į Jono Biliūno kapą Liudiškio piplialknio viršūnėje...)”. Primenai, pūta?

ir Biliūno pasaką apie kopimą į kalną pasiekti Laimės žibūrą primena ir Čiurlionio tapytą žmonių procesiją, kopiančią į kalną. Ši primena ir didžiojo šventojo Jono nuo kryžiaus mistinį veiklą apie kilimą į Dievo meilės kalną. O šis šventasis ir jo mokymas apie dvasinį gyvenimą kaip tik buvo kun. Cukuro specialiųjų studijų sritis. Romos Angelicum universitete jis rašė disertaciją apie Jono nuo kryžiaus dvasinės nakties psichologiją, t. y. kaip žmogus išgyvena jauslių ir jausmų apvalymą, kad galėtų pilniau atsivertti ir atsiduoti Dievo meilei. Ši tematika jauną kunigą gana anksti patraukė; kažkas jam veržėsi į dvasinį skrydį. Ir religinio nerimo bei ieškojimo mįslė jį masino jau gimnazistės suole, kai su dideliu užsidegimu ėmė skaityti Dostojevskio romanus. Vėliau apie rašytojo religinio nerimą rašė kitą disertaciją Grengorianum universitete filosofijos daktaratu įsigyti. Šios jo jau pokarinėje Romoje parašytos studijos nurodė ir jo paties sielos polėkį krypti.

Visi juk prisimename savo jaunatviškus idealus, troškimus, polėkius. Viduramžį pasiekie baigę gyvenimo verpetų našeni, galbūt atsidusime, visa tai prisiminti. Ar bent kiek išliko mums? Ar viskas natviško idealizmo, ar viskas ja nugarmedžio užterštame kasdienybės srute? – kartais drįstan patys savęs paklausti... Pamenate, kad pastaruju metu, mums kaip bėdamas Putname, kun. Valdas maras sykius save lygindavo su šventraštinio Jobu – viska tur



Kunigas Valdemaras Cukuras (1915-1996)

jes, viska praradęs, dieviškąją
mįslę spresti bandas žmogus, ga-
lop priverstas nusilenkti prieš
žmogiskajam protui nesuvokia-
mą Dievo planą, vykdomą jo as-
meniškame gyvenime ir plačioje
visatoje. Jobas įdomus ypač tuo
kad įstengia prasiskverbti pro
savo triuškinančią ir nesuprantamą
kanciją bei netektį į Dievo Ap-
vaizdos akinančiai šviesius ke-
lius, pripažindamas, kad Visas
galis žino ką daro.

Kun. Valdemaro sesutė taip įvertino jo nueita kelia: „Ilga gražų ir prasmingą gyvenimą nugyveno mano brolelis. Jis visada mokyto savo mamą ir Dievą. Laikysiuose man visada rasydavau. 'Mama' iš didžiosios raidės. Net tik per jos religingumą ir gerą širdį Valdemaras pasirinko kelią. Jis keliai į gyvenimą. Dabar judvieji sielos jau tikriausiai susitiko ir džiaugiasi“.

Gyvenimo pasakos pradžia

Ir taip grįžtame į kun. Valde
maro gyvenimo pasakos pradžia

Gimē jis Latvijojē, Lietuvas pa-
sienējē, 1915. metais. Tevas buvēs
netikintis, o motina Magdalena
tikinti, švelni. Ankstyoji jo
aplinka buvo nekaltiška ir i-
nietuviska. J katalikybē ir i
lietuvybē jis persivērē lanky-
damas Biržu gimnazijā, kuriojē
kapelionas buvo mokinū ļabai
mylmas kun. Petras Rauda. Jau
gimnazisto suole Valdemaras
grūmēsi ir sprendē pagrindi-
nus savo gyvenimo krypties
klausimus.

Tuo metu Biržų gimnazija lan-
kė daug šiapus ir anapus Atlan-
to lietuviškame gyvenime pasižy-
mėjusių asmenų, kaip, pvz.,
poetas Bernardas Brazdionis,
kun. Alfa Sušinskas, prel. Kazi-
mieras Vasiliauskas, Veronika
Rimkutė (Nijolės Sadūnaitės ma-
ma), matematikas Česlovas Ma-
saitis ir kiti. Savo mokslo draugai
Valdemaras Česlovas Masaitis
taip prisimena: „Jau tada jis bū-
kiek tikslus, negu dauguma mu-
šų, kurie spardėme futbola, lak-
steme pačiužiomis po užšalusį
Širvenos ežerą. Jisai atrodė dau-

giau susikaupęs ir daugiau laiko
skyre skaitymams”.

Anksti jame pabudo meilė literatūrai, muzikai, slepiniam dvasios gyvenimui. Pats pasako, kad dar gimnazistu būdamas skaitęs Beethoveno 10 gyvenimą išgirdęs jo muziką taip buvęs visu tuo apsvaigęs, jog visą savaitę negalėjęs nei miegoti, nei valgyti. Muzika jam tapo galingu dvasinio skrydžio sparnu — joje jis rado džiaugsmą, paguodą, nusiramimą, žodžiais neišreikšiamas žmogaus dvasios gelmes. Gilus religingumas buvo antrasis jo dvasios skrydžio sparnas. Savę jis laikė konvertitu-atstvertuliu ir tai buvo būdinga gliausiai jo savimonei.

Žodis ir muzika

Po mirties radau vieną jo skaitytą knygą su pažymėta vieta: „Yra žodžio kelias ir muzikos kelias, ir gali atsitikti, jog pajunti reikala pasirinkti tarp žodžio ir muzikos. Taip buvo man. Jaučiau, kad reikia rinktis arba žodį arba muziką, vienam iš kurių turėsiu pašvęsti savo gyvenimą. Pasirinkau žodį. Bet dabar, po daugelio metų ir po daugelio žodžių, jaučiu galįs sugrįžti prie muzikos... Po tam tikro laiko tarpinio abu keliai susijungia“ (John S. Dunne, *Love's Mind*). Viespatas savo kvietimo žodžiu prakalbino jaunąjį Valdemarą ir jis pasirinko tarnauti dieviškajam žodžiui, kuriam visa gyvenimą buvo ištikimas. Muzika liko asmenišku sielos skrydžio sparnu.

1935 metais įstojęs į Kauno kunigų seminariją, drauge su kitais 262 klierikais Valdemaras ruošėsi kunigo gyvenimui. Vyresniųjų klasių klierikai lankė paskaitas Vytauto Didžiojo universiteto teologijos-filosofijos fakultete. Kun. Valdemaras ten studijavo prie rektoriaus pr. Prano Kuraičio, apie kurį čia Dainavoje, pasakoją savo prisiminimus prieš kelerius metus. Eidamas kun. Ylos, kun. Lipniūno ir kitų išmintais takais, klierikas Valdemaras taip pat bendradarbiavo katalikiškoje spaudoje, redagavo klierikams skirtą laikraštį. 1938 metais Kauno katedroje paskestas kunigų birželio 11 dieną, ta patį rudenį jau pradėjo kapelionauti bei tikybą dėstyti įvairiose gimnazijose. Nuo 1938 iki 1944 metų dirbo su jaunimu Šeţoje, Jurbarkė, Ukmergėje ir Šiauliuose.

(Nukelta j 2 psl.)



Kun. Valdemaras Čukuras su Kauno arkivyskupu Vincentu Kardinolu Sladkevičium 1994 metais Kaune.

Šiame numeryje:

**Ko tikimės iš Kalėdų • A.a. kun. Valdemarą Cukurą prisimenant
• Marko Zingerio pirmoji pjesė Kaune • Nauji menininkų rūmai
Vilniuje • Parodos Čikagoje ir Lemont'e • Nauji leidiniai ir knygos**

Paskutinis skrydis į namus

(Atkelta iš 1 psl.)

Buvę jo mokiniai pasakoja, kaip jaunas kunigas juos sužavėjęs. Savo tarpe jie samprotavo, kaip toks dailus vyras, „turintis nepaprastai gražaus tembro balsą, galėjęs tapti garsiu teatro solistu, atsisakęs pasaulio garbės ir, spinduliuojantis susikaupimu, švelnumu, tyliai dalino savo širdies šviesą Lietuvos jaunūmei... Jis skleidė tokį gerą ir galingą dvasios lauką, kad pasijusdavome tarsi išstipdyti vidudienio kaitros... Laukdavome jo pamokų, pamokslų, giedojimo, bendravimo...“ Ir tas jaunatviškas žavesys, tie mieli prisiminimai daugelį kun. Cukuro buvusių mokinių palaikė tamsios, gniuždančios sovietų priespaudos dešimtmečiais. Praėjus penkiasdešimčiai metų, kai nuslino geležinė uždanga ir atsirado galimybė aplankyti Lietuvą, jo mokiniai iš įvairių miestų suvažiavo jį pamatyti, sutikti, išlydi. Ir savo kunigystės 50-ies metų sukaktį jis šventė Lietuvoje savo buvusių mokinių bei kolegų kunigų tarpe. Ir savo 80-ąjį gimtadienį jis šventė išsilgtoje Tėvyne. Ar tai ne Dievo Apvaizdos dovana?

Dienos ir darbai

Dirbdamas su jaunimu Lietuvoje ir vėliau JAV, kun. Valdemaras jaunos protus ir širdis patraukė prie ateitininkų organizacijos, kuriai ir pats priklausė būdamas gimnazistu Biržuose. Ateitininkų idealai jam buvo labai artūs. Gimnazijoje, kur kapelionavo, steigė moksleivių ateitininkų kuopelės ir joms vadovavo. Amerikoje taip pat įsijungė į ateitininkų gyvenimą bei veiklą. Mirus kun. Stasiui Ylai, buvo pakviestas tapti Ateitininkų federacijos dvasios vadu ir tas pareigas ėjo 13 metų.

Šalia jaunimo auklėjimo bei mokymo kun. Cukuras su atsidėmimu dirbo sielovados darbus. Atvykęs į Ameriką 1950 metais, pradėjo dirbti parapijoje Columbus, Ohio. Gerai išmokęs anglų kalbą, o kalboms turėjo gabumą ir jau mokojo vokiečių, italų ir prancūzų kalbas šalia gimtosios latvių bei greit pasisavintos lietuvių kalbos, jis nesunkiai prisitaikė prie amerikiečių gyvenimo ir sėkmingai dirbo amerikiečių parapijoje. Tačiau svetimame krašte vis vien širdis linko prie savųjų. 1951 metais jis aplankė lietuvaite seserį Putnam, Connecticut, o 1954 metais persikėlė gyventi į šią valstiją, iš pradžių dirbdamas parapijoje Middletown'e ir dėstydamas Wesleyan universitete, o 1964 metais buvo paskirtas į Putnamo parapiją, visai arti mūsų vienuolyno. Ryšiai su seserimis ir su kapelionu kun. Yla jau buvo užmegzti ir visada liko artimi, šilti. Nuo 1955 metų kun. Cukuras dėstė lituanistiką Putnamo seserų bendrabutiui ir šis kursas vėliau buvo perkeltas į Annhurst kolegiją, kurią lankė nemažai jaunų seserų ir lietuvių studentų. Šioje kolegijoje jis išdirbo 17 metų, šalia lituanistikos dėstydamas ir filosofiją. Jis sugebėjo gražiai derinti sielovados ir profesoriavimo darbus. Sielovada jam kaip kunigui visada buvo svarbi; jis buvo jautrus žmogui, švelnus, įžvalgas, sugebą pakelti ir sustiprinti dvasią. Kaip dėstytojas taip pat turėjo savitą stilių. Šalia dėstomojo dalyko įpindavo originalias pastabas apie muziką, meną, literatūrą. Savo draugiškumu, šiltu bendravimu mokojo sušildyti jaunas širdis ir subtiliai perduoti jam pačiam artimas gerio, grožio ir tiesos vertybes. Jis tai darė švelniai ir sumaniai, galia sakyti, elegantiškai. Iš jo auklėtinių būrio išaugo daugelis gerai lietuviškai žodį naudojančių lietuvių. O ir vėliau, kai su lietuvių kalba stengėsi supažindinti jau trečios ir ketvirtos kar-



Šėtos valstybinės progimnazijos pirmoji klase 1939 metų rugėjį: viduryje gimnazijos kapelionas kun. Valdemaras Cukuras pirmąsias savo kunigystės metais.

tos jaunos žmonės, sugebėjo juose išugdyti dėmesį bei meilę Lietuvai ir jos kultūrai.

Nors buvo glaudus jo ryšys su ateitininkų organizacija, bet jis neatsisakė ir skautams padėti: buvo lietuvių skautų ir skaučių dvasios vadas. Dirbo ir lietuvių kunigų vienybėje, prie lietuvių religinės šalpos, buvo lietuvių katalikų mokslo akademijos narys. Visoje jo veikloje būdingas pažiūrų plotis, dėmesys žmogui, dvasinių vertybių pirmenybė. Nebūtų tikslu jį vadinti veikėju, nes jis buvo labiau palinkęs į intelektualines bei estetines kūrybos sritis.

Ir visur jo mąstysena buvo savita, nemėgstanti griežtų rėmų, net avangardiška. Jo paskaitos lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimuose dvelkia šviežumu. Savo plačia skaityba keliomis kalbomis, jis buvo susipažinęs su naujausiomis teologijos bei filosofijos mokslų kryptimis ir jas stengdavosi perduoti lietuviškai visuomenei, pvz., 1969 metų LKMA suvažiavime jis kalbėjo apie „Konkrečios gyvenimo tikrovės teologiją“; 1974 metais jo tema buvo „Individualizmas“; 1984 metais jis nagrinėjo situacinę etiką, o 1987 metais pasirinko aptarti naujai iškilusias kryptis teologijoje – „Pasakojimo rolę teologijoje“. Parašė daug išsamių studijų *Aidu* žurnalui: pvz., 1964 metais „Pasauliečių atsakomybė Bažnyčioje“, 1986 – „Išlaisvinimo teologija: jos kilmė ir ištakos“; 1991 – teologo Karl Rahner asmenybės ir darbų studija. Tai rodo jo mąstysenos bei interesus įvairovę, plėtį bei norą plaukti drauge su naujų idėjų srovėmis.

Sudėtinga asmenybė

Kun. Valdemaro asmenybė ir spalvinga, ir sudėtinga. Pagal vieną temperamentų skirstymo sistemą (Keirsey temperament sorter, iš David Keirsey & Marilyn Bates knygos *Please Understand Me: Character & Temperament Types*, jo būta apoloniško temperamento. Apolonas – graikų mitologijoje esąs tiesos ir grožio dievaitis, įvairių menu globėjas ir įkvėpėjas. Tai sudėtingas ir išskirtinis temperamentas, daug kuo turtingas, bet turįs ir gilių prieštaravimų savyje. Jis apdovanotas asmuo veržiasi ne tiek į veiklą kaip tokia, kiek į prasmes ieškojimą. Jis trokšta tapti savitu, atrasti ir išreikšti savo „aš“. Tarpusavio santykiavimas tai laukas, kur apoloniškai, sugebami gerai komuniuoti, reiškia savo idėjas, ilgesius ir įkvėpimus. Jie moka savo mintis ir troškimus pristatyti originaliu, patraukliu būdu ir kitus uždegti tuo, kuo patys tuo momentu gyvena. Šio temperamento žmonės dažnai būna rašytojai,

žurnalistai, poetai, dramaturgai, mokytojai, dvasininkai, psichologai ir panašiai. Jų dėmesys skiriamas žmogui, jo sielos dramai. Apoloniškai nerimsta kasdieninio gyvenimo pilkoje rutinoje, jie nuolat siekia, ieško, ilgisi kažko daugiau, kažko nepaprasto ir neįprasto. Jie domisi ne praetimi, ne dabartimi, o ateitimi ir jos neribotomis galimybėmis. Toks buvo kunigas Valdemaras.

Tačiau jis turėjo ir labai žmogišką bei žemišką pusę. Turėjo charakteringą samojų. Jo ilgametis bičiulis kun. Zenonas

Smilga pasakoja, kaip kun. Valdemaras jį pasveikinęs jo 70-ojo gimtadienio proga: „Sūnau (taip jį vadindavo, nes kun. Zenonas dešimt metų jaunesnis), sveikinu pagaliau pasiekus pilno subrendimo amžių“. Abu draugai dažnai keliaudavo kartu – po Europą, Ameriką ir Pietų Ameriką – ir nakvodavo viename kambaryje. Kun. Valdemaras mažai miego, mėgdavo ilgai skaityti, o kun. Zenonui rūpėjo poilsis. Jis ir sakydavo draugui: „Gesink šviesą ir kalbėk rožančių ar ką... Leisk man išsimiegoti“. Kun.

„Išreikšti save, sudominti žiūrovą...“

Kai kurie per metų metus sukuria vaizdą iš žmonių reikalavimų – jie buvo užsakyti. Vaizdai, kurie ugdo mano pačios vizijas, buvo sukurti mano išgyvenimų, patirties bei pasamones sukuryje. Bet kuriuo atveju, mano tikslas yra save išreikšti, tuo pačiu sudominti, sužavėti ir pradžiuginti žiūrovą.

Ada Sutkuvienė

Dailininkė Ada Sutkuvienė gimė Lietuvoje, Lietuvą jį apleido 1944 metais, arklio traukiamu vežimu keliaudama į vakarus su giminėmis, bėgant nuo artėjančios sovietų kariu-

menės. 1949 metais jį pasiekė JAV, apsigyveno Los Angeles. Stipendijos pagalba studijavo meną Immaculate Heart kolegijoje, baigdamą kun laude 1954 metais. Baigusi studijas, dirbo projektuoja Mosaic Tile bendrovėje, Los Angeles. Ten suprojektavo ir atliko įvairias mozaikas mokykloms, įstaigoms, restoranams bei keletui azartinių žaidimų įstaigų Reno, Nevada. Vienas iš didesniųjų jos projektų buvo keturių mozaikų kompleksas Leighton's vyru aprangos krautuvei New York'e.

Persikėlus į New York'ą 1956 metais, dailininkė dirbo Helen Cole, Inc. ir studijavo grafiką Art Students lygoje bei Meno institute. 1959 metais įstojo į Adolfo Valeškos bažnytinio meno studiją Čikagoje ir suprojektavo bei įvykdė didžiausius savo mozaikinius ir keraminius kūrinius. Tarp užsakytų darbų: keramikos paveikslas „Šv. Pranciškus Asizietis“ Šv. Filomenos parapijos vienuolyno valgomajam kambaryje; keturių plokščių mozaikos paveikslas lietuvių tėvų marionų koplyčios altoriui Čikagoje; vitražas „Eglė, žalčių karalienė“ Jaunimo centrui Čikagoje; mozaika May Co. restoranui Parma, Ohio.

Ada Sutkuvienė 1974-1975 metais tęsė savo studijas Prairie State College, Chicago Heights, Illinois. Šios studijos stipriai paveikė jos tolimesnius darbus; Ada perėjo nuo realistinio-pasakos stiliaus į simbolinį-surrealistinį, prie kurio yra pasilikusi iki šių dienų. Jos visiškai balta tekstilės skulptūra „Sielų medis“, sukurta grynai iš nebalintos rūpijos virvės lietuvių mitologijos parodai, buvo raktinis momentas Ados meniniame brendime. Vėliau ji sukūrė įvairiaspalvių tekstilės skulptūrų parodai „Self-image“, ir ši technika stipriai tebeveikia jos šiandieninius kūrinius.

Dailininkė yra dalyvavusi įvairiose parodose po visą Ameriką



Kun. Valdemaras Cukuras savo bute Putnam, Connecticut, 1979 metais.

rinkimą... nuolat kalbėjęs apie Dievą kaip absoliutinę ateitį...“ To straipsnio pabaigoje kun. Valdemaras pridėjo jo paties sulietuvinatą didžiojo teologo maldą. Tebus jį kun. Valdemaro gyvenimo pasakos paskutinis, gražiausias, prasmingiausias žodis:

Tada Tu, Viešpatie, tarsi savo paskutinįjį žodį, vienintelį žodį, kuris pasilieka, ir kuris nieko nepamiršta.

Tada viskas taps tylu ir nūgrims mirtyje, o aš žinosiu, kad baigėsi mano kančia. Toje tylumoje tik Tu vienas būsi girdimas, gi visi žmogaus žodžiai bus kurti. Būvimas ir žinojimas – viskas bus vis viena ir tas pat. Aš pažinsiu kaip ir būsiu pažįstamas. Jau nebereiks jokio žmogiško žodžio, jokių įvaizdžių ar sąvokų,

kas galėtų atsisoti tarp manęs ir Tavo. Tu pats būsi tuo vieninteliu džiaugsmingu žodžiu, kuriame ir meilė, ir gyvenimas žėrės bei pripildys visas mano sielos sferas... (Aidai, 1991, Nr. 4, p.267)

Taip. Kiekvieno mūsų gyvenimo pasaką sekame ne mes patys, nors kartkartėmis taip manome; ją seka ne kiti žmonės – kad ir kažkiek būtų susidomėję mūsų gyvenimo smulkmenomis; mūsų gyvenimo pasaką seka mus sukūręs Dievas. Ir kai mes nutylam, Jo paskutinis žodis nuskaidrina tikrąją mūsų gyvenimo prasmę. Duok Dieve, kad mes kiekvienas būtume ir liktume ištikimi savo gyvenimo Viešpačiui, kaip buvo ištikimas Jaim kunigas Valdemaras Mykolas Cukuras, kurį dabar prisimename su meile, atlaidumu, ir nuosirdžiausia maldą.



Ada Sutkuvienė. „Auka prie Baltijos jūros“ – skirta žuvusiems Vilniuje 1991 m. sausio 13 d. atminti. Pluoštas, 1995.

Šiandien, šeštadienį, gruodžio 7 dieną, 7 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Le-mont, Illinois, atidaro Ados Sutkuvienės pluoštinio meno parodą.

su savo piešiniais, grafika, keramika, mozaika ir tekstilės darbais. Jos darbai yra įsigiję Palace of the Legion of Honor, San Francisco, JAV Kongreso biblioteka (Washington, D.C.) ir Berwyn Arts Council (Illinois). Daug jos darbų randami privaciose kolekcijose. Ada Sutkuvienė taip pat yra pagarsėjusi savo knygų iliustracijomis, plakatais, scenos ir kostiumų projektavimu lietuvių operai Čikagoje. 1987 metais jai buvo suteikta JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos dailės premija.

Nauji leidiniai

• LITUANUS. Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences. Volume 41, Number 4, Winter 1996. Leidžia Lituanus Foundation, 6621 South Troy Avenue, Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata – 10 dolerių.

Žurnalo numeris įvairus, įdomus muzikams, poetams ir visiems, kurie domisi Lietuvos istorija. Numerį redagavo dr. Dalia Kučienė.

Enrique Alberto Arias apmąsto Kazimiero Viktoro Banaicio operą „Juratė ir Kastytis“, nurodymas, kad undinės motyvas Europos muzikinėje tradicijoje yra dažnai matomas. K. V. Banaicio veiklas turi tvirtą vietą šioje muzikų tradicijoje. Autorius muziką ir operos analizę palydi, cituodamas operos partitūrą. Žurnalo puslapis su gaidų arabeskomis atrodo itin dekora-

tyviai. Autorius pažymi, kad opera juda labai pamažu, o tai esą tipinga prancūzų simbolistų dramoms, ir autorius įsitikinęs, kad K. V. Banaitis kaip tik šioje tradicijoje kūrė.

Kazys Norkeliūnas rašo apie Jurgį Baltrušaitį, rusų poetų ir menininkų gelbėtoją nuo komunistų persekiojimo. Čia sutinkame didelį būrį poetų ir dailininkų, kuriuos Jurgis Baltrušaitis išgelbėjo iš sovietinio teroro, išduodamas jiems dokumentus kelionei per Lietuvą. Yra aprašomi ir nepasiekę bandymai padėti, pavyzdžiui, Osipui Mandelštamui. Baltrušaitis išgelbėjo daugiau nei keturiadešimt Marc Chagall paveikslų. Jie buvo persiųsti Lietuvos diplomatinio kurjerio globoje į Lietuvą ir tuo būdu išgelbėti nuo pavojaus bū-

(Nukelta į 3 psl.)



Ada Sutkuvienė

„Atmetieji“, 1996



Markas Zingeris

TEMOS GIMIMAS

Parapijio miesto kieme mušė fontanas. Nelaimei, tas miestas vienu laikotarpiu panoro būti Paryžiumi, nors niekados juo netapo. Blizgėjo stogai, dangų plasnų karveliai, kilo vaikų balsai, girdėjosi turistų, bet miestas žinojo savo paslaptį – jis niekados netapo Paryžiumi. Tai buvo senatviškas jo kartėlis, jo išsivaistytas talentas!.. O per visus karus, per visus marus, antpuolius bei gaisrus Fontanas šoko savo motyvą, ir nei vienas karo komendantas neįspėjo paslaptį jį jo šaltiniu.

Augo vis naujos kartos, ir Fontanas mokė vaikus žiūrėti į dangų, svajoti, atspėti orą kaip pagal plunksninius debes. Liūdną gyvenimo valandą koks nors vienišas vaikas, iškilęs, netgi galėdavo išgirsti Fontano čiuurlenime keisčiausius užjūrio garsus: atrodė, hercogienė vaikšto po rūmus, šleifu šlamėdama, arba čia limuzinų padangos dvaro žvyrkeliu, arba, kad Fontano putotoj galvoj yra be perstojo kuriama skambanti lotyniška psalmė. Tiesą sakant, Fontanas tame kieme matydavo viską: ir pakaruoklį mansardoje, ir gėlę, gulintį po stalu, – po to, kai išnešė iš namų paskutines knygas, ir senį, garsų kadais veikė, šaukiantį nuo pagalvės, kad jam duotų morfijaus, kad užmigdytų amžiams. Ir Fontanas atverdavo širdį, jei nejučia, liks su juo vienas, pasiklausdavai, kaip jis išsugaudo lengvą šokėjo prigimtį, šaukia trykšle, nerūpestingą būdą, kaip nepamiršo tų kelių užjūrio žodžių, kuriais sveikinasi su paukščiais, skrajojantiais be vizų ir nepatyrusiais kratai; linkėdamas gero kelio lėktuvams, pasigaudamas saulę iš ryto bei palydėdamas ją vakarop... Tiesa, kuri laiką, pabudęs rytai, tu jo negirdėdavai; jo čiukslė kartą trykštėję ir galop išėjo. Tai buvo po to, kai pasikorė siuvėja Lionė, kieme siuvusi bluzelės įsaulę, pasakojusi tau apie balius pas Smetoniene. Ūpas senajam trykščiui buvo kritęs ir tą dieną, kai jo papėdėj vežikas, veždavęs alų, negyvai nuplėkė savo kuina. Bet kitą dieną Fontanas pašoko ir nusiūvijo debes.

Buome Laisvės alėjos berniukai iš kiemo su Fontanu.

TAPYBA ANT NEGRUNTUOTOS DROBĖS

Šviečia miestas ir paslaptį saugo, šoko sambą, išgerdavo raugo mano tėvas čia batais storais.

Visko buvo čia, Viešpatie mano, tartum puslapis gelsvas romano tuoj sudegs su epochos karais.

Čia kvatojosi jo Elenutės, jo panytės, pupytės, Onutės, čia sukirsdavo rankom tvirtom

Kauno dendis ir avantiūristas, antikristas ir komunistas, ir po to viskas ejo galvom.

Kaune, Kaune, armonika mano, gatvės tiekia istorijoms peno, šuliniai slepia daugel balsų.

Gimnazistai čia veržėsi į dangų, griuvo malkinės, šokdavo tango katinai su gestapo Bosu.

Marko Zingerio pjesės premjera Kaune

Markas Zingeris užaugo Kaune, senų kauniečių šeimoje. Jis brendė tarp aukštų mūrų, nudvasintame uždaram krašte, pasak jo, „cementiniame mūsų troškimų kalėjime“ ir, sykiu, sakytum, kauniečių sakmų apie Laikinąją sostinę, paunksnėje...

Jo abu tėvai mokėsi prieškario Kaune, čia gyveno ir jo seneliai. Jis „žiūrėjo į dangų ir matė praeitį“.

Išleido tris poezijos knygas, jo antroji knyga *Vakaras vaikystėje* 1990 metais pelnė Geriausiojo Naujojo Autoriaus apdovanojimą.

1991-1995 metais dalyvavo įvairiuose poezijos festivaliuose bei literatūros forumuose Olandijoje, Vokietijoje, Švedijoje ir Austrijoje. Yra Lietuvos Rašytojų sąjungos ir PEN centro narys. Jo eilėraščiai, straipsniai, apsakymai išversti į anglų, prancūzų, olandų, vokiečių, jidiš ir rusų kalbas.

Lietuvos spaudoje yra publikavęs daug apsakymų, straipsnių, esė bei vertimų iš anglų, rusų ir lenkų kalbų. Jo poezija nuolat pasirodydavo *Poezijos pavasario* almanache.

„Aplink fontaną, arba Mažasis Paryžius“ (1994-1995) – pirmoji Marko Zingerio pjesė. Autorius prašė pridurti, kad visi joje paminėti asmenys, įvykiai, nutikimai yra dramaturgo vaizduotės padarinys, jie panaudojami didesniems meniniams apibendrinimams ir viso sumanymo įtaigai didinti. Bet kuris sutapimas su asmenimis, gyvais ar mirusiais, tėra atsitiktinumas.

Tai, kad pjesė „Aplink fontaną, arba Mažasis Paryžius“ natūraliai išsirutulioja iš Marko Zingerio kūrybos, liudija retro nuotaišos ir epizodai, randami jo poezijos ir prozos puslapiuose.

Pjesė „Aplink fontaną, arba Mažasis Paryžius“ (Dviejų dalių žmogiškoji komedija) pastatė Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija ir Kauno Valstybinis akademinis dramos teatras. Ją režisavo Gytis Padegimas. Scenografas – Algis Lapienis. Kostiumų dailininkė – Irma Balakauskaitė. Kompozitorius – Vidmantas Bartulis. Choreografe – Rasa Magilaitė.

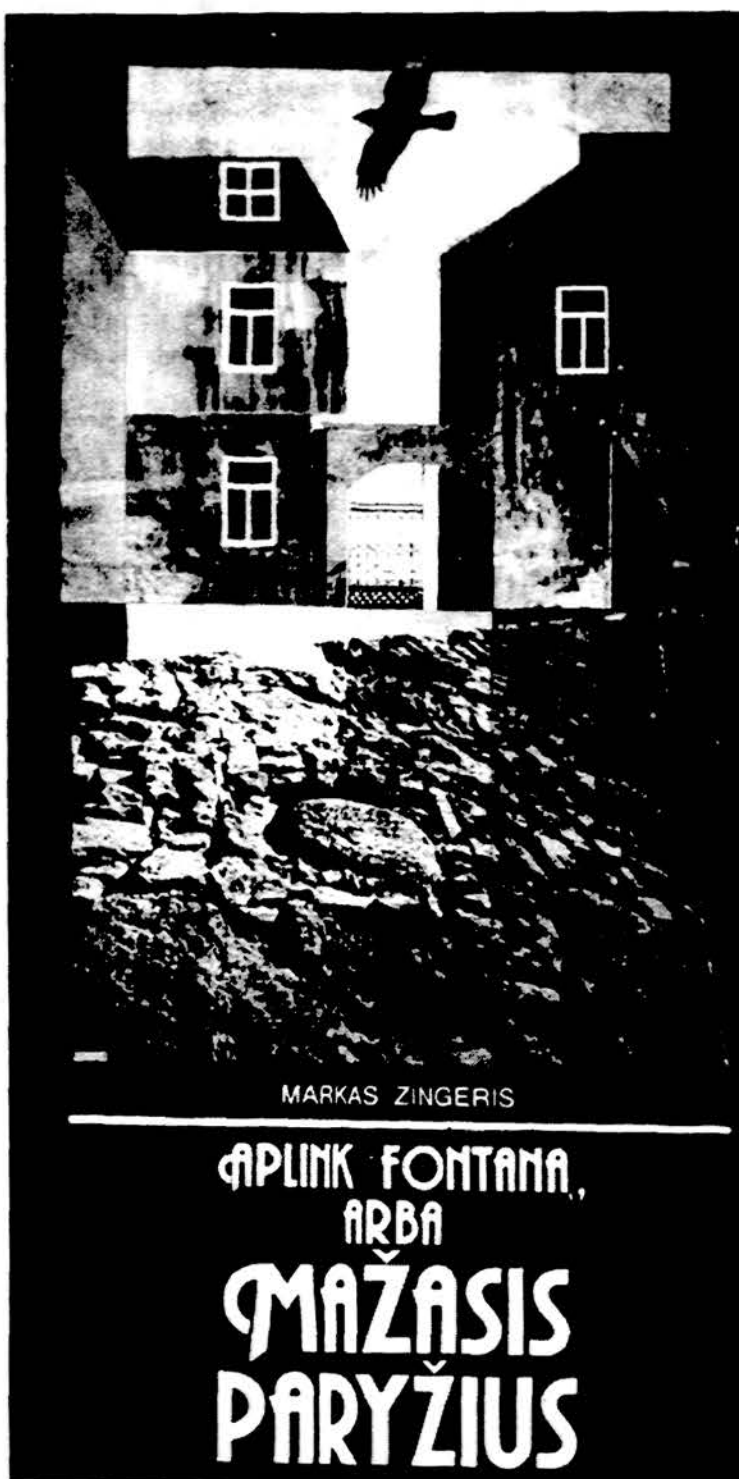
Pjesėje gausu vaidmenų, juos atlieka arti keturiasdešimt aktorių.

Nauji leidiniai

(Atkelta iš 2 psl.)

ti sunaikintais. Straipsnis baigiasi autoriaus pasakojimu apie Niną Berberovą, kurį jis sutiko 1961 metų vasarą Yale universitete, būdamas intensyvaus rusų kalbos kurso studentu. Berberova jam papasakojo apie Baltarusaitį (kurį prisiminė kaip Juri Kazimierovičų) ir jos pačios su vyru Vladislav Khodasevič bandymą apie šimtmečio pradžios revoliuciją. Lietuvoje revoliucijos pasekmės buvo skirtingos daugiausia nelietuviams miestiečiams ir lietuviškam kaimui. Kaimiečių tautiškumas buvo pagilintas, o ne užslopintas

Didžioji šio *Lituanus* numerio dalis užima A. S. Stražo straipsnis „From Ausra to the Great War: The Emergence of the Lithuanian Nation“. Straipsnio pirmoji dalis „Lithuania 1863-1893: Tsarist Russification and the Beginnings of the Modern Lithuanian National Movement“ buvo ankstesniame *Lituanus* numeryje. Autorius yra buvęs Vilniaus universiteto profesorius, dabar gyvenantis Izraelyje. Straipsnis yra skirtas Romualdo Misiūno redaguojamai knygai. Į anglų kalbą iš lietuvių kalbos



Markas Zingeris apie pjesės gimimą:

Vieną kartą susitikau vaikystės draugą ir jis man priminė mūsų praeitį. Ir senąjį kiemo fontaną, kuris kažkada ištrykdavo virš stogų, ir mūsų kiemo kaimynus, jų likimus. Apstulbau: kokie likimai, kokie kankiniai! *Panorau* parašyti kažką apimlaus, pajautu, tarytum epochos dvelksmą. Bet

Gytis Padegimas, praedamas, kapštelėjo už rankovės ir pasakė: „Rašyk teatrui, tavo teatrališka frazė“.

Ir išleido šiuos herojus, taip sakant, į sielos sceną.

Užsidarau, atsitveriau nuo gatvės triukšmo, ilgai, su pertrūkiais – metams. Rezultatas – likau be cento, tenka dirbti laikraščio. Bet aktorai turi ką veikti ir, štai, jie prieš mus.

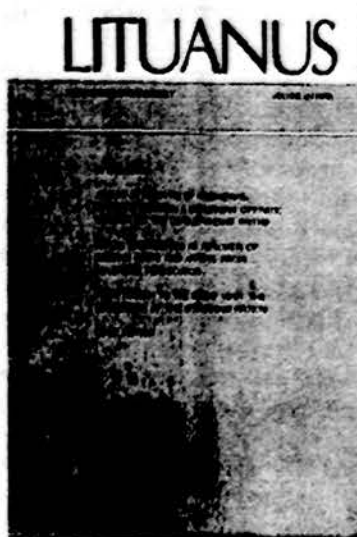
rių. Tarp jų: Arūnas Stanionis, Vytautas Grigolis, Ridas Žirgulis, Aušra Keliuotytė, Jūratė Onaitytė, Virginija Kochanskytė bei

daug kitų tiek veteranų, tiek naujai kylančių vaidybos talentų.

Premjera įvyko Kaune šių metų spalio 12 ir 13 dienomis.

revoliucijos uždusimu. Kai daug Lietuvos socialdemokratų priartėjo bolševikams, partija prarado valstietišį paramą. Straipsnis baigiamas trumpu užsiminimu apie emigracijos didelį vaidmenį Lietuvos nepriklausomybės siekyje. Reikia tikėtis, kad tai bus plačiau knygoje svarstoma. Straipsnis turėjo būti paruoštas gana seniai, nes straipsnio gale yra minimas „Central State Archive of the Lithuanian SSR“, kuriame dabar laikomi autoriaus minimi dokumentai.

Numeris baigiamas Kęstučio Pečkaus parašyta recenzija Jono Račkausko studijos *Švietimo reforma Lenkijoje ir Lietuvoje 18-ame amžiuje*. Recenzentas ją vertina kaip tvirtą ir išsamią akademinę monografiją vienos Lietuvos kultūrinio gyvenimo išraiškos, kuri dar nėra buvusi išsamiai tyrineta. Račkausko demesys sutelktas ties Lietuvos edukacine komisija – ko gero, pirmąją švietimo ministeriją Europoje – ir jos gana sėkmingą švietimo reformų įvykdymą, kurios siekė spresti mokyklų problemas Lietuvoje. Parodoma, kad Edukacinė komisija ir jos veikla buvo savotiškas to laiko unikumas, analizuojant jos įtaką švietimo sistemoms Rusijoje, Prūsijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Čilėje.



Atnaujinti Menininkų rūmai Vilniuje

ALGIMANTAS ANTANAS NAUJOKAITIS

Ištisus metus Vilnius ir jo svečiai neturėjo sostinės visuomenėje populiarių menininkų rūmų. Šalia Vilniaus universiteto, Daukanto aikštėje, esanti gražų 18-ame amžiuje statytą klasikinio stiliaus pastatą, kuriame daug metų buvo įsikūrę Menininkų rūmai, buvo nutarta atiduoti prezidentūrai. Menininkų rūmai buvo perkelti į buvusį miesto rotušės pastatą, projektuotą Lauryno Stukos-Gucevičiaus (Didžioji gatvė 55).

Po metus trukusio ir dėl pinigų stygiaus dar nebaigto remonto lapkričio pradžioje įvyko naujųjų Menininkų rūmų atidarymo iškilmės. Į jas susirinko sostinės meninis elitas, atvyko net prezidentas Algirdas Brazauskas, Kultūros ministras Juozas Nekrošius, kiti valdžios atstovai. Gražiai atnaujintoje rūmų didžiojoje saleje buvo surengtas populiariausių muzikantų, solistų, kitų meninių kolektyvų koncertas, savo poeziją skaitė Justinas Marcinkevičius, Judita Vaičiūnaitė. Veikė (ir tebeveikia) didelė Lietuvos dailininkų nutapytų menininkų portretų paroda, ku-

rioje bene didžiausio lankytojų dėmesio pelnė Viktoro Vizgirdos nutapytas poeto Kazio Bradūno portretas.

Po koncerto paprašyta papasakoti apie svarbiausias veiklos kryptis, Menininkų rūmų direktorė Aldona Daučiūnienė pasakė, kad čia bus rengiami naujų muzikos kūrinių, įdomiausių knygų pristatymai, menininkų jubiliejų paminėjimai, dailės parodos, poezijos ir muzikos vakarai, kameriniai spektakliai, kompozitorių, aktorių šeimyniniai renginiai. Kita naujiena – vargonų muzikos vakarai. Mat iš Baroko salės į atnaujintus rūmus buvo perkelti vargonai.

Kad Menininkų rūmai jau nuo pirmųjų dienų aktyviai dirbs, skelbė prie įėjimo (prie rūmų durų) kabantys skelbimai. Vien lapkričio mėnesį čia turėjo įvykti vakaras, skirtas Kazio Inčiūros 90-osioms metinėms, poeto Sigito Parulskio poezijos skaitymai, Kauno dramos teatro studijos poezijos spektaklis, pirmieji vargonų muzikos vakarai, kiti įdomūs, neeiliniai renginiai.

Naujos knygos

• Vidas Spengla. AKIPLĖŠA. KGB kova prieš Bažnyčią. Pagal kunigo Juozo Zdebskio sekimo bylą. Antrasis leidimas. Vilnius, 1996. Leidykla LUMEN. Redaktorius kun. Aušvydas Belickas. Meninė redaktorė Erika Paliukaitė. Viršelio dailininkė Ingrida Umbrasaitė. Knygos pabaigoje – išsamus rėmėjų sąrašas. 184 puslapiai. Tiržas – 5,000 egzempliorių. Kaina (– 5 JAV doleriai. Gaunama kreipiantis į „Gyvieji akmenys“, Vincas Kolyčius, 86 Glenholme Avenue, Toronto, Ontario, Canada M6H 3B1.



Knygos autorius Vidas Spengla, remdamasis buvusio SSSR KGB padalinio Lietuvoje archyviniais dokumentais, atskleidžia kovotojų dėl tikinčiųjų ir visų žmonių teisių kunigo Juozo Zdebskio veiklą ir KGB naudotus metodus bei priemones kovai su Bažnyčia.

Pasitraukdamas iš Lietuvos KGB stengėsi sunaikinti arba išvežti visus jos veiklą demaskuojančius dokumentus, tačiau kai kurios disidentų ir kunigų baudžiamosios, taip pat KGB kronikos leidimo bylos išliko. Viena jų – kunigo Juozo Zdebskio sekimo byla. Jos puslapiai papildė Bažnyčios kančių mozaiką, įtaigiai liudija apie nusikalstamą KGB veiklą ir pateikia naujų faktų apie kun. Zdebskio asmenybę.

„Šioje knygoje autorius stengiasi pažvelgti į kun. J. Zdebskio gyvenimą sekdamas KGB pėdsakais. Kunigas Juozas Zdebskis buvo vienas aktyviausių kunigų, kurie neapribojo kunigo tarnystės tik bažnyčios sienomis, kaip reikalavo valdžia. Būtent jų kompromisų nežinančios veiklos dėka Bažnyčia Lietuvoje galėjo gyventi daug laisviau, nei kitose sovietinėse respublikose. Kun. Juozas Zdebskis lankė seimas, organizuodavo jaunimo susitikimus, rekolekcijas, aktyviai dalyvavo viešuose renginiuose, pogrindinėje veikloje. Kunigo tarnystę suprato kaip Tiesos apie Dievą ir žmogų liudijimą. Pastaroji jo savybė KGB buvo pavojingiausia, nes jo tiesus žodis apie žmogaus – Dievo vaiko orumą, Bažnyčios persekiojimą, žmogaus teisių pažeidimus, okupaciją visus klausytojus skatino mąstyti, išsivaduoti, kurti savyje asmenybę“.

„Po tragiškos kunigo Juozo mirties 1986 metais jau praėjo dešimt metų, bet daugelis gyvai

prisimena kukliai besišypsantį Slavantų Tevelį ir ramybės kupinus jo žodžius „Vaikeliai...“ Bendraudami su juo žmonės neįsivaizdavo įtampos, nematydavo virš galvos kabantio KGB Damoklo kardą ar pečius slėgusio kunigo tarnystės kryžiaus. Į bičiulių, kurie geriau pažinojo jo placią ir dažnai pavojingą veiklą, užuojautas atsakydavo, kad nereikia bijoti pavojų, kai gyvenimo keliu kartu eina Kristus ir Marija“ – rašo šios knygos redaktorius kun. Aušvydas Belickas.

Kunigas Juozas Zdebskis, nieko nebijodamas, dirbo savo darbą ir į kompromisus nesileidė dėl nieko nesigynė ir teisme rengėsi ginti ne save, o Bažnyčią, sakyti tiesą. Susidare įspūdis, kad KGB nuteisdama kun. Juozą Zdebskį, tuo tik padidins jo autoritetą tarp laisvės kovotojų užsienyje ir Lietuvoje.

O tuo tarpu kun. Zdebskis savo ginamųjų kalboje teisme pasakė:

„Gerbiami teisėjai! Jūsų sprendimą įvertins istorija. Tiesa laimės, nes ji yra amžina. [...] Būti nuteistam už kunigo pareigų ėjimą man ne tik ne gėda, o garbė: aš atsisotau šalia Amžinosios Tiesos, kuri sako: Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės...“

Viską reziūmavo aiškindamas savo pašaukimą ir pareigą šv. Petro žodžiais: „Dievo reikia klausyti labiau negu žmonių“.

Ypač prasmingus žodžius kunigo Juozo Zdebskio laidotuvių dieną tarė Jo Eminencija (tada dar vyskupas) Vincentas Sladkevičius: „Ši mirtis – Prisikėlimas...“ Skaitytojas, įsigilinęs į

(Nukelta į 4 psl.)

Apie save ir savo kūrybą kalba Nijolė Dirvianskytė

Ateinanti penktadienį, gruodžio 13 dieną, Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Čikagoje, atidaromos dvi naujos parodos: Lino Liandsbergio ir Nijolės Dirvianskytės. Parodos išvakarėse užkalbinta dailininkė mielai sutiko papasakoti apie save, savo praeitį ir kelią į meną, nušviesti savo kūrybinius užmojus.

— *Gimėte, karui besibaigiant. Kaip toliau susiklostė likimas?*

— 1944 metų ruduo Lietuvoje (manęs dar nebuvo)... Zemaitijoje artėjo fronto linija. Paskutinė viltis, paskutinis išsigelbėjimas — bėgti į vakarus, kad nebūtum išvežtas su naikintuvu už poliarinio rato. Taip mano tėvai atsidūrė prie Nemuno žiočių; tiltas susprogdintas, viskas pavėluota. Vienintelė viltis — bristi, palikus vežimą su daiktais. Mano mama laukėsi kūdikio; paskutinės dienos. Bristi pavojinga. Apsinakvojo vokiečių paliktame vieniemyje. Ir tą naktį, lapkričio 1 dieną, aš atėjau į pasaulį. Mano priėmėjai (akušeriai) buvo tėvelis Vytautas — ekonomistas ir dėdė Antanas — advokatas.

Po to buvo treji neramūs metai ūkyje, vieną naktį ateina vieni pavalgyti, kitą naktį — kiti. Tada ilgą kelionę per visą Rusiją gyvuliname vagone ir daugiau kaip devyneri metai gyvenimo šaltajame Sibire. Gal užtai ir mano toks nerimantis charakteris bei begalinis noras keliauti. Sibire baigiau rusų kalbą šešias klases.

Po grįžimo namo lankiau Vilniaus geriausią lietuvišką vidurinę mokyklą, už mokymąsi ir visuomeninę veiklą gavau net garbės raštą, nors iš lietuvių kalbos gramatikos turėjau tik 3 (penkiabalsę) sistemoje. Po to — universitetas ir daktarantūra. Visą laiką dirbau naujų vaistų paieškos srityje Mokslų akademijoje. Turiu daugiau nei 40 straipsnių ir publikacijų, tarp jų dešimt patentų.

— *Keletą žodžių apie savo tėvus, apie Sibirą...*

— Mano abu tėvai — meniškios sielos žmonės. Mama visą gyvenimą labai gražiai mezgė, piešė, rašė eilėraščius, grojo gitara, dainavo. Lietuvoje 1986 metais išleido rankdarbių knygą *Dekoratyviniai nėriniai*. Ta knyga išvertė į rusų kalbą ir dabar jau keleri metai laukiame jos pasirodymo Maskvoje — ir ten finansiniai sunkumai. Mano tėvelis jaunystėje 1922 metais Kaune pirmosios sporto žaidynėse pagerino Lietuvos 100 metų bėgimo rekordą. Visą laiką buvo labai gyvastingas ir optimistas, o Sibirą vadindavo kurortu, dėl nepaprasto gamtos grožio ir gero žemyninio klimato. Žiemą šalčiai siekdavo iki 45°C, o vasara trumpa ir labai karšta — užaugdavo visos daržovės.

Sibiras privertė mus labai sunkiai dirbti, nes tai buvo vienintelė galimybė išgyventi.



Nijolė Dirvianskytė 1996 metais.

Vasarą vaikai dirbo visus darbus: laistė, rėvė daržus, sėrė gyvulus, ganė ir melžė karves. Uogavo, grybavo, ruošė malkas. Tėvai tuo tarpu dirbo taigoje bei ruošė gyvuliams pašarą žiemai. Gal todėl daugelis buvusių mažų vaikų dabar turi didelių sveikatos problemų. Keletą metų buvo labai blogas maistas: parduotuvėje sena, susmirdusi (sūdyta) žuvis, aliejus, makaronai ir duona (degtinės buvo sočia, o pieno

produktų ne lašo). O, kaip žinia, iš smelio pilies nepastatysi.

Po keleto sunkių metų atsirado savi daržai ir gyvuliai. Bet mūsų Sibiro kaimely visgi išaugo ne vienas būsimas mokslų daktaras. Kyla pasididžiavimo jausmas, kad mūsų kaimely po Stalino mirties gimė būsimasis Lietuvos ryto žurnalistas, Kovo 11-osios akto signataras Rimvydas Valatka.

— *Kaip ir kada pradėjote tapyti?*



Nijolė Dirvianskytė „Čikaga“, 1996 (iš kelių serijų).

Nijolė Dirvianskytė

Ta pati saulė,
tas pats mėnulis
virš Čikagos ir Vilniaus

Ieškoti pavargome,
tikėtis pavargome,
vilties šaltinis senka...
Saugok, Aukščiausias!

— *Kaip suderinate tai su chemijos profesija?*

— Dažnai lankydavau įvairias dailės parodas ir, žiūrėdama į kai kuriuos tapybos darbus, vis galvojau: ir aš taip moku, kaip paprasta! Pradėjau tapyti prieš 16 metų, nors norėjau daug daugiau ankščiau; tapybos dažai man artimi — visa tai mano chemija... Vis nebuvo laiko: mokslas, darbas, šeima, dukra, retkarčiais kelionės po Rusiją, nes į Vakarus keliauti su tremtinio dėme buvo problematiška.

Atsitiktinai gavau gabaliuką gruntuotos drobės, ir po pirmos gėlyčių kompozicijos neustojamai ėjo nauji darbai, vis sudėtingesni ir įdomesni. Kadangi visą savaitę dirbu mokslini darbu, tai tapybai lieka tik sekmadienis, na, ir galėčiau vadinti save sekmadienių tapytoju. Tapau savo gyvenimo būto virtuvėje paprastai visą dieną, nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro. Tą dieną geriau jau nesimaišyti man po kojomis.

Gaila, kad tokių sekmadienių per metus nėra labai daug. Vasarą vilioja vaikystės darbai: sodas už miesto, miškai, uogos, grybai. Namie gyvename kartu su dukra — studente ir Siamu kate. Ji ne kartą yra palikusi savo pėdas ant šlapio tapybos darbo, bet kaip ją barsi, reikia terpentinu valyti letenas. Taip ji padeda, užtai yra buvusi nutapyta daugelyje mano paveikslų ir yra jų dalyvė.

— *Kaip vyksta tapymo darbas?*

— Kai subrandinu galvoję būsimą paveikslą, nutapau darbą labai greitai, bet kartais tenka labai ilgai laukti, kol paveikslas išvaizduotės persikels į drobę. Kartais užtenka, kaip fotografui, kad pasakyčiau sau, tą vaizdelį nutapsiu. Iš pirmos didelės kelionės į Ameriką gimė kol kas pora darbų: Čikagos miesto centras ir Nevados kaktusai (kelionė į Las Vegas), bet bus daugiau.

— *Ar esate nutapusi savo vaikystės šalį?*

— O, taip! Savo Sibiro taigos kaimelį, apsepta kalnų, nutapiau vasarinį ir žieminį. Žiemos „Samanos kaimą“ nupirkau prieš trejus metus Lietuvos Valstybinis dailės muziejus. O vasaros vaizdelį „Upės vingis“ kažkas pavogė po parodos, nors man jis buvo toks mielas. Guodžia tik tai, kad blogo tapybos darbo nebūtų „pašiemė“.

— *Kokia daugiausia Jūsų darbų tematika?*

— Savo darbų tematiką galėčiau suskirstyti taip: kelių serijų (didžiulias darbų), architektūra — senamiestis ir gelės. Kaip sako profesionalai dailininkai, stipriausias yra mano kompozicijos. Esu nutapusi keletą tėvelio portretų su lydeka rankoje (jis ir mama buvo aistringi žvejotojai), mamą Platelio ežero fone; ne viename darbe yra tariamai mano dukra Virginija su kate. Su tapybos darbais dalyvavau bemaž visose tautodailės parodose Lietuvoje, taip pat Maskvoje, Karaliaučiuje ir Čikagoje. Mano darbai artimi liaudies, naiviajam ar primityviajam menui.

— *Teko girdėti, kad Jūsų darbų skaidres priėmė UNICEF New York'e?*

— Griuvus geležinei uždangai, atsivėrė didesnės galimybės pamatyti pasaulį ir parodyti savo tapybos darbus. Po pirmos parodos Čikagoje mano du darbai praėjo du atrankinius etapus UNICEF New York'e. Tai „I miestą pas vaikus“ — kalendaris ir „Kupiškio vienišiemis“. Prieš metus į Vilnių buvo atsiuntę atvirukų pavyzdžius; suderinome juridinę pusę. Kitais metais, manau, jie turėtų pasirodyti. Būsiu dėkinga Čikagoje esantiems giminėms už idėjas, pasiūlytus mintį ir už pagalbą. Tiesa, šiuos abu darbus įsigijo čikagiečiai.

— *Nors gyvenimas nelepino, bet Jūsų darbai skaidrūs, linksmi, džiaugsmingi...*

— Taip, tapybos darbuose nėra liūdesio, kraujo, nelaimių ir žudynių. Tiesiog vadovaujuosi tokia nuostata, kad tapybos darbas turi teikti nusiramimą, džiaugsmą ir kelti teigiamas emocijas. Gyvenimas ir taip pilnas rūpesčių ir problemų, ir norisi pakelti, sušildyti žmogaus sielą. Net mano Sibiro paveiksluose nėra nelaimės, skausmo, keršto ar neapykantos, yra tik šiltas su meile nutapytas gamtos peizažas. Nėra kančias ir skausmų matyti; ne tas daugiau kenčiantis, kuris dabar labiau skundžiasi ir dejuoja, atkišęs ranką su reikalavimais. Darbas ir tiktai darbas teikia užsimiršimą, palaimą ir nusiramimą.

— *Ar dalyvaujate visuomeniniame Lietuvos gyvenime?*

— O, žinoma, būtinai. Dėkoju Aukščiausiajam, kad sulaukėme Sąjūdžio, stovėjome su dukra (su tranzistorium klausėm naujienų iš Latvijos ir Estijos) Baltijos kelyje, buvome visuose didžiuliuose mitinguose, budėjome prie Seimo rūmų lemtingomis dienomis ir naktimis ir dar ilgai po to. Verčiau, keliant ant Gedimino kalno pilies bokšto išvajotą ir numylėtą trispalvę. Verčiau ne vien aš — tremtinė, bet daug vyresnių žmonių aplinkui. Mano dukra klausė: mama, ko tu verki, reikia džiaugtis! — Iš džiaugsmo ir labai labai lauko ir iškentėto ir sunkaus džiaugsmo. Ją galima suprasti, kita karta, kitos problemos. Dabar galima kalbėti tai, kas išties dešimtmečius buvo užgnaužta ir nutylima.

Na, bet ir visas kančias galima žiūrėti šimtmečių kontekste, ir Sibiro žmonės iš Lietuvos vėlė jau praėjusiuose šimtmečiuose. Nėra kartos, kuri nebūtų pergyvenusi karo, sukilimų, kančių, skausmo, žudynių. Tokia gyvenimo dalis. Kentėjo ir žmonės — pabėgėliai ir vakarus. Sakoma, nepergyvenus vergijos, skausmo ir nelaimių, nesuprasi, kas tai yra laisvė, laimė ir džiaugsmas. Todėl tegyvuoja gyvenimas, toks, kokį skyrė man ir visiems Aukščiausias!

— *Kokie ateities planai, grišiant po pusemėčio į Lietuvą?*

— Daug ir graži... Pirmiausia laukiame Mamos rankdarbių knygos išleidimo Maskvoje. Po to turėtų vykti jos atminimui skirta pomirtinė paroda geroje Vilniaus salėje, laukia paroda taip pat Plungeje, Oginskių rūmuose. Manome tose parodose dalyvauti visą šeimą: mamą, mano ir sesers dukras (ji Dailės akademijos studentė — tapytoja). Mano artioji kritikė sesuo Vida (Pedagoginio universiteto docentė ir katedros vedėja) galų gale pati pradėjo tapyti...

Na, o dabar būdama Čikagoje, svajoju apie kelionę po Ispaniją, kur gyveno ir tapė El Greco, Goya, Picasso. Žinoma, labai norėčiau po daugelio metų aplankyti savo vaikystės šalį — Sibiro kaimelį, tik reikis jau pirkti bilietą ir gauti vizą — veltui niekas nebenuvė. Žinau tremtinių, kurie buvo savo tremimo vietose jau po keletą kartų. Vykstas vieta, kur ji būtų prabėgusi, vis vien traukia grįžti ir ją aplankyti.

Naujos knygos

(Atkelta iš 3 psl.)

kun. Juozo biografija, širdimi pajus šiu žodžių prasmę.

Dėl lėšų stokos knygos redaktorius kun. Belickas nedaug turėjo vilties išleisti jau paruotą spaudai knygą, tačiau pagelbėjo kun. Zdebekio patirtis — jei radai vienas duris uždarytas, ieškok kitų, kurios atsivėrė. Taip kun. Juozas ieškodavo durų pas ligonius. Nuo vieno pavartytas, surasavo kitas.

Na, o autorius Vidas Spenglia tikisi, kad tuose, kurie perka knygas



Lino Liandsbergio tapyba

Liandsbergis: šmėkštelėjimas tarp realybės

Lino Liandsbergio tapybos parodos Čikagoje atidarymas įvykis ateinantį penktadienį, gruodžio 13 dieną Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre. Bus galima pamatyti patį autorių ir 40 tapybos alejumi ir akriliu drobių nuo kelių iki keliasdešimt colių dydžio. Iš Lietuvos atvežta parodos dalį įdomiai papildė Čikagoje sukurtos kompozicijos, kuriose šmėkščioja Liandsbergio turistiniai ir emocijiniai išpažintai. Sakau šmėkščioja, nes dailininkui naujas kraštas ir nauji žmonės atveria naujas sąvokas bei kultūros, meno ir istorijos pažinimo galimybes. Liandsbergio mėlėnys Čikagos Meno instituto liūtas tiek panašus į originalą, kiek pelikanas į Calder'o raudoną metalo konstrukciją — žinai, kad jo matomas pavaldas yra čia, bet esmė kitame suvokimo klode. Dailininkui neįdomu pavaizduoti figūrą ar natūrmortą. Jo tikslas yra atskleisti tos figūros ar daikto savybes, kas vis tiek išlįs po tokius pripraituotus patalus, šmėkščiojantis. Kai pasiseka, tas šmėkščiojantis, lyg aidas, atsimušęs į kontinentų krantus, smigti sminga širdin ir prikausto žvilgsnį

prie paveikslų. Ant drobės paviršiaus — dažų džiazas: baltas ir mėlynas susimaišo į riebią gražią košę, šalia tautiniais, švelniai rusvus plėmus perrėžia juodo kontūro dryžis, subtilių atspalvių žaismą rungia „brūkšniukai ir taškiukai — Morzės abėcėlė“, juokauja autorius. Abstrakcijos ant realistinio pagrindo, ar realizmas ant abstraktaus — nesvarbu, kurlink žiūrėsi, vis užkliūsi už postmodernistų įdėtų ironijos, žaismo ir „performance“.

Iš mažens nesutramdęs šių savo būdo ir kūrybos savybių, 1988 metais Liandsbergis tapo vienu Lietuvos menininkų instaliatorių ir „performancistų“ (tikrai, lūžta liežuvis) pirmūnų. Dalyvavo tuometinių Vilniaus dailės instituto studentų grupės „Žalios lapas“ akcijoje Vilniuje ir Nidoje, su Herkum Kunčium padarė „Bendravimo meno“, „performanciją“, seriją instaliacijų Jurgio Maciūno garbei „Sekretai“. Nuo 1991 metų dirba kartu su Džiugu Katinu. Jų „performancija“ trunka 10-15 minučių. Paviršutiniškai žiūrint, jų metu vyksta juokingi dalykai: menininkai lenda į purvą, konservuoja iš paveikslų skaidres projekcijos trykštanti pieną ir vyna, guli nejudėdami po žeme, tačiau visi triukai tereikalingi vienam — šviežiai pagulvoti apie savo gyvenimo prasmę, apie tai, ką mums reikšia kiti žmonės. Žodžiu, bendražmogiškos vertybės. Liandsbergis ir jo partneriai moka jas pristatyti be kalbos ir kultūrinių barjerų. Neveltui jie kviečiami dalyvauti meno festivaluose ir parodose įvairiausiose šalyse. Štai ir dabar dailininkas atsidūrė Čikagoje po „performance“ festivalio Quebec'e, Kanadoje, o ten — po Korėjos, o ten — po Vengrijos, o ten — po Lenkijos, o ten — po Švedijos... ir t.t. Tai toks trisdešimt vienerių metų Vilniaus Pedagoginio universiteto dailės dėstytojas, paprastas ir gilus, savo meno šmėkščiojantis nušviestas mūsų buitį.

Danas Lepakus

Pradėta sudaryti lietuvių poetų antologija apie Lietuvos žydų likimą. Tekstus bei sugestijas prasišaukiama siųsti šiuo adresu: ANTOLOGIJA 27 Oakfield Avenue Freeport, NY 11520

„Tepasitarnauja ši knyga didesnei Dievo garbei, Bažnyčios naudai ir Lietuvos laisvei“ — reziumuoja savo žodį skaitytojams autorius.

(I.V.S.)

Na, o autorius Vidas Spenglia tikisi, kad tuose, kurie perka knygas

(I.V.S.)

(I.V.S.)